

ערב פסח שחל בשבת I - שיעור 381

- I. אכילת מצה ערב פסח שחל בשבת - מקור הלכה זו בירושלמי (פסחים פרק ו הלכה ב) שכל האוכל מצה בערב פסח כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו ויש ד' דעות בדבר
- (א) דעת הרז"ה וסעיתו שאין לאסור אכילת מצה בע"פ אלא משעת איסור של החמץ ממש משש שעות ולמעלה וכ"כ הרא"ש (פסחים ג - ז)
- (ב) דעת הרמב"ן (צמלחמות פסחים סוף פרק ג) לאסור מליל י"ד והלאה וכ"כ המג"א בשם הר"ן
- (ג) דעת הרמב"ם (סוף פרק ו) דמצה אסור כל יום ערב פסח והאוכל מצה לוקין אותו עד שיצא נשמתו אבל בליל י"ד מותר
- (ד) ועוד שמצינו בתוספות רי"ד (פסחים ז"ט) שדוחה לגמרי דברי הירושלמי מהלכה וס"ל להתיר אכילת מצה בע"פ ועיין שו"ת יחיה דעת (ב - ז"ט)
- למעשה) עיין באג"מ (ה - קנ"ה) "ובסעודת ערבית כיון שלרוב הפוסקים ליכא איסור בליל י"ד אין למחות באלו שבשכיל מצות סעודת שבת יאכלו מצה אבל מהראוי להחמיר כיון שלמג"א אסור גם בליל י"ד"

II. אכילת מצה שנילושה בביצים ערב פסח שחל בשבת -

- (א) עיין בשו"ע (תמ"ד - ה) ומכערים הכל לפני השבת ומשיירין מזון ב' סעודות לצורך השבת ובסעודה ג' עושה כמצה עשירה ורמ"א מגיה דסעודה ג' במיני פירות או בשר ודגים אבל בבית יוסף כתב טעם דבימי חז"ל לא יעץ לאכול מצה עשירה "דכיון דאין סיפק בידי כל אדם לעשות מצה עשירה לכל ג' סעודות שבת לא אטרחו רבנן"
- (ב) עיין בשו"ת לב חיים (ז - פ"ח) דמבואר מדברי הבית יוסף (תמ"ד) דיכול לעשות מצה עשירה ויקיים מצות ג' סעודות וגדר וסייג טוב משום (כ) שמא ישארו פירורי לחם (ל) שמא יתן הפת לגוי על מנת לצאת לרה"ר (ג) יהיו המאכלים החמץ צוננים (ד) אין בו כל כך ישוב הדעת ועונג שבת אם חמץ על שלחנו (ה) וקודם שעה חמישית אין חשש מחמץ (לרש"י בלא מים ולר"ת אפילו במים פסחים ל"ה:) עיין בשו"ע (תס"ז - ז) ובערה"ש (ה - ו) ובמ"ב (סקט"ו) וכ"כ בשו"ת תעלומות לב (ה - ז) ובספר חק לישראל
- (ג) בשנת תשי"ד - חל ע"פ בשבת וועד הרכנים דבראנקס מפרסים מודעה בעתונות לאכול מצה עשירה בשבת משום המכשלים הנמצאים באכילת חמץ והיה מחלוקת גדולה על פרסום זה
1. בספר ערב פסח שחל בשבת (דף נ"ח) שהביא מהגאון רב יקותיאל גרינולד דאין אנו יכולים לשנות דעת השו"ע (תמ"ד - ה) דאוכלים ב' סעודות ממאכלי חמץ וראיות משחיטה, נדה, ובית הכנסת
2. והביא גם כן דברי רב משה ראזין לאסור משום דאיכא ספק ספיקא לאיסורא ספק אפשר דיוצאין גם כמצה עשירה אליבא דירושלמי (פסחים ז - ז) שחולק על הבבלי ואפילו אם אין יוצאין שמא הנילושה במי ביצים הוי כמצה עניה ולא מצה עשירה וכדעת הרמב"ם
- (ד) עיין באותו רמב"ם (פרק ו מחמץ ומנה - ה) דיוצאין במצה שלשה במי פירות ידי חובת מצה בלילה ובעה"ש (תס"ז - ה - ו) דלרמב"ם מצה עשירה לא מקרי רק בייץ, בשמן, בדבש, ובחלב ולא במי פירות וא"כ יש לאסור לאוכלו בע"פ
- (ה) באג"מ (ה - קנ"ה ד"ה ועיין צע"ת) דרוב הראשונים חולקין על הרמב"ם וכן פסק השו"ע (תס"ז - ז) שלא כהרמב"ם וממילא יש ספק ספיקא להקל על איסור דרבנן (כ) דרוב ראשונים חולקין על הרמב"ם (ל) דיש כמה ראשונים דסברי שאיסור אכילת מצה הוא רק מזמן איסור חמץ ואילך ואין מקום להחמיר תרי חומרות באיסור דרבנן
- (ו) בשו"ת נודע ביהודה (ה - כ"ח סוף) "ובאמת מעורר אני תמה על רמ"א דעכ"פ לשום דעה ליכא בנוקשה חשש איסור תורה בע"פ ולמה חשש בדבר שהוא דרבנן לדעה יחידית היא דעת רש"י ואלמלא שכבר הורה ראש המורים שהוא הרמ"א לאיסור אפילו בערב פסח הייתי מתיר מצה עשירה כל היום בע"פ ועכ"פ אני מורה דעד חצות היום אפילו לרמ"א מותר מצה עשירה"
- (ז) וצריך ליחד לסעודות שבת כלים מיוחדים לשימוש חד פעמי משום חשש של הרמ"א (תס"ז - ז) שמי פירות מתמיצים וממהרים להחמיץ וכן מחשש עירוב בהן מעט מים וזה הובא בספר ערב פסח שחל בשבת בשם הגרשו"א

ח) יש אומרים שהמצות שנקרא egg matzo הם נעשים ממי תפוחים שיש עליהם לחלוחית של מים קודם שנטחן לכן המצות הם חמץ נוקשה ושמעתי מרב מנשה קליין דא"כ אסור לאכלן ואפילו להשהותם בזמן איסור חמץ אמנם שמעתי מרב דוד פיינשטיין שאין איסור בדבר ואבאר

III. ולענין הברכה על מצה עשירה -

- (א) בשו"ת אג"מ (ה - ק"ה) לסעודות המחוייבות לכו"ע הוא קביעות סעודה ומברך המוציא אם שבת קובעת לסעודת עראי יש מחלוקת
- (ב) עיין שו"ת הרדב"ז (ה - תפ"ט) שבסעודה שלישית של ערב פסח שחל בשבת יש לאכול כזית מצה עשירה ויברך עליה המוציא שבשבת זו שאי אפשר בענין אחר צריך לברך על מצה עשירה המוציא
- (ג) אבל יש פוסקים שסוברים שסעודה שלישית אינה צריכה פת וממילא אפשר בענין אחר וחשיב אכילת עראי ושבת אינה קובעת וספק ברכות להקל עיין שו"ת יחזה דעת (ה - דף רפ"ה) שהביא כמה אחרונים שסוברים כן ופסק שמברך בורא מיני מזונות אולי יש עצה לעשות סעודה שניה עראי ושלישי קבעי

IV. אכילת סעודה שלישית ערב פסח שחל בשבת

- (א) שו"ע (ה"ה - ה) סעודה שלישית צריך לעשותה בפת (טור בשם תוספות סוכה כ"ז.) וי"א שיכול לעשותה בכל מאכל העשוי מאחד מחמשת המיני דגן (רא"ש ש"ס) וי"א אפילו בשר ודגים ולא פירות (תוספות ש"ס) וי"א דאפילו בפירות (ר"ן שנת י"ז) וסברא ראשונה עיקר (רמ"א) וע"פ שחל בשבת שא"א לו לאכול פת לאחר מנחה עושה בפירות או בשר עיין ברמ"א (תמ"ד - ה)
- (ב) משנה ברורה (תמ"ד - ה) שהביא שיטת הגר"א שיחלק סעודת שחרית של פת לשנים וצריך להפסיק איזה שהות כדי שלא יהיה בכלל ברכה שאינה צריכה וזה כנגד שיטת תוספות (שנת קי"ח) ושו"ע (ה"ה - ז) זמן סעודה שלישית משש שעות ומחצה כתוספות ושו"ע (ה"ה - ג) פסק כהרא"ש (שנת ש"ז - ז) דיכול לחלק את הסעודה לצורך סעודה שלישית והמנהג היותר טוב לחלק הסעודה ולאכול בשר או פירות אחר מנחה גדולה
- (ג) יש נוהגין לאכול קניידליך אחר מנחה גדולה מ"ב (ה) בשם דה"ח וח"א
- (ד) ויש נוהגין לאכול מצה מבושלת אחר מנחה גדולה עיין שער הציון (תמ"ד - ה) ושו"ת יחזה דעת (ה"ה - ה)
- (ה) עיין במג"א (תמ"ד - ז) שכתב השל"ה בשם הזוהר שרבי שמעון בן יוחאי היה עוסק בתורה בשבת זו במקום סעודה שלישית והגר"א כתב בשם הזוהר דסעודה שלישית בשבת זו נדחית מכל וכל אבל אין הזמירות נדחית

V. הערות

- (א) המחלק סעודתו לשנים כמה זמן ישהה בין סעודה לסעודה דעת החזו"א במכתבים (קפ"ח) שהשיעור חצי שעה והחמד משה (תמ"ד - ו) כתב שהוא הילוך ד' אמות והט"ז (ה"ה - ז) כתב שיפסיק מעט בדברי תורה או בטיוול דהיינו שיצא חוץ לביתו ועיין במ"ב (ה"ה - סקט"ו) דלא חיישינן שגורם ברכה שא"צ כיון שמוכרח לעשות כן משום סעודה ג' שתהיה כדין ועיין במ"ב (תמ"ד - סק"ח)
- (ב) ויש שמתחילים סעודת שבת בחדר א' ומקדשים ואוכלים שם חמץ ואח"כ אוכלים כל הסעודה שנתבשלו בכלים של פסח בחדר ב' וצריך לחזור לאכול כזית פת בחדר א' ולברך שם ברכת המזון דיש מתירין לצורך מצוה עוברת (רמ"א קע"ח - ז ובכה"ל ש"ס ושו"ת מנחת יצחק ו - מ"ח) ויש חולקים על כל הנ"ל וסוברים שאין צריך לחזור ולברך במקום שאכל פת ומברך בחדר ב' (חזו"א כ"ז - ז ושו"ת חשב האפוד ג - י) דכן דעת הרשב"א
- (ג) לנקות השניים מחמץ בשבת זו עיין באג"מ (ה - קי"ז) דמותר אם מנקה בלא טוט פעיסט בהבראש המאוחד לשבת וגם ישטוף רק בצונן ושלא ללחלח במים מקודם מחשש סחיטה ולא לרחוץ הבראש בשביל מחר ושניים תותבות מותר לערות עליהם מים רותחים מכלי ראשון ואין בו משום איסור תיקון מנא דבתוך מעל"ע חמץ צונן אינו אלא חומר
- (ד) הקם מאוחר ולא יספיק לאכול חמץ לסעודת שבת נראה שיש להתיר לומר לנכרי לבשל מצה לקיים לחם משנה דבישול אחר אפיה אינו אלא חומר וצ"ע